

Europa ontmoet Afrika

Wat zou een Franse rococo schilder uit de achttiende eeuw gemeen kunnen hebben met een hedendaagse kunstenaar afkomstig uit Nigeria..? Europa ontmoet Afrika?

Yinka Shonibare is geboren in 1962 in Londen. Hij is een hedendaagse kunstenaar en behoort begin jaren negentig tot de Young British Artists. Hij maakt schilderijen, foto's, films, installaties en sculpturen. De gebruikte thema's binnen zijn werk zijn onder andere: identiteit, geschiedenis, klassen, rassen en wereldlijke politiek. Op driejarige leeftijd verhuisde Shonibare samen met zijn (Nigeriaanse) ouders van Londen naar Lagos in Nigeria. Hier groeide hij op tot zijn zestiende jaar. Toen Shonibare 19 jaar oud was, besloot hij om kunstenaar te worden, tegen de wil van zijn vader die een succesvol advocaat was. Toen hij nauwelijks een maand studeerde op de kunstopleiding, liep Shonibare een zeldzame virale infectie op die zijn ruggengraat aantastte en hem tijdelijk verlamde. Shonibare is nog steeds verlamd aan een zijde van zijn lichaam. Tijdens zijn opleiding in de jaren tachtig, maakte Shonibare veel politiek getint werk, zoals over de perestrojka. Een docent van de opleiding maakte na aanleiding van onder andere dit werk de opmerking waarom Shonibare geen authentieke Afrikaanse kunst maakte. Shonibare is hierover na gaan denken en heeft dit voor zichzelf onderzocht. Shonibare gaat gebruik maken van de zogenaamde "Afrikaanse stoffen" die hij koopt in Engeland op de markt in Brixton en gaat de historie van deze stoffen na.

Jean-Honoré Fragonard is geboren in Frankrijk, te Grasse in 1732. Hij is een Franse rococo schilder. Op zijn achttiende is hij in Parijs gaan wonen. Fragonard was de zoon van een handschoenenmaker en leerlooier. Fragonard kreeg les van verschillende grote meesters. Hij was aangenomen als historisch schilder op de Academie,

Jean-Honoré Fragonard "the Swing" 1767 (the Wallace Collection, Londen)

maar dit genre paste uiteindelijk niet meer bij zijn artistieke interesse en smaak. Hij verzet zich tegen deze academische stijl en stopt in 1765 met schilderen van religieus en historisch werk en gaat zich richten op waar hij het meest bekend mee is geworden; landschappen en interieurs met daarin jonge geliefden, cupido's en venussen.

Tussen 1765 en 1770 maakte Fragonard voornamelijk deze werken met een amoureuze en erotische lading, hij werd dan ook de "cherubijn van de erotische schilderkunst" genoemd. Fragonard's werkwijze was voor die tijd behoorlijk vrijzinnig. Nadat de Franse revolutie zijn sporen heeft achtergelaten, paste het frivole werk

Jean-Honoré Fragonard & Yinka Shonibare

Yinka Shonibare "the Swing" 2001 (Tate Gallery Britain, Londen)

van Fragonard niet meer binnen het tijdsbeeld van toen, de rede werd het uitgangspunt. In 1767 maakt Jean-Honoré Fragonard "De schommel" een olieverf schilderij (The Wallace Collection, Londen). De opdrachtgever was vermoedelijk baron Saint Julien, die een schilderij wilde laten vervaardigen van hem samen met

zijn maîtresse, op zo'n manier dat hij zeker de benen van de jonge dame zou kunnen zien. De schommel werd veelvuldig gebruikt binnen de achttiende eeuwse schilderkunst en kreeg betekenissen zoals de belichaming van de genotzuchtige en losbandige geest van het oude regime maar ook geassocieerd met

romantiek, liefde wellust en passie. Binnen deze scène d'amour, zoals deze schilderijen ook wel genoemd worden, speelde spot in de weergave van de erotische betrekkingen tussen man en vrouw een grote rol, naast voyeurisme, het wel en wee van de aristocratie en intriges.

In 2001 maakt Yinka Shonibare een installatie "the Swing" (Tate Gallery Britain, Londen) gebaseerd op het werk van Fragonard. Shonibare gebruikt hiervoor een levensgrote pop zonder hoofd, zittend op een schommel. Het ontbreken van het hoofd is een verwijzing naar de guillotine, het lot van de aristocratie na de Franse revolutie zo'n vijfentwintig jaar nadat Fragonard zijn schilderij schilderde. De pop draagt een achttiende eeuws model jurk, vervaardigd van gebatikte "Afrikaanse" stoffen. Door middel van zijn installaties verbindt Shonibare verschillende eeuwen en culturen aan elkaar. Shonibare behandelt hier ook een thema zoals culturele vooringenomenheid. Shonibare wilde de vrouw op de schommel hetzelfde plaatsen als in het schilderij van Fragonard. Het verschil is dat de installatie driedimensionaal is en de toeschouwer eromheen kan lopen, zo kan men de verschillende posities innemen van de mannen op het schilderij. De toeschouwer wordt zo direct betrokken in het erotisch voyeurisme van Fragonard's schilderij.

Opvallend is, wanneer de twee kunstenaars worden vergeleken, ze beide gebruik maken van een bepaald gevoel voor humor of spot, dat de diepere gedachte of betekenis binnen hun werk een nog grotere lading geeft. Het heeft een sterk effect op de toeschouwer, omdat het je dwingt om iets minder plezierigs te beseffen of te begrijpen. Shonibare maakt gebruik van zogeheten "authentieke gebatikte Afrikaanse stoffen", die de trots en eigenheid van de Afrikanen zou moeten uitstralen. Het tegenstrijdige is dat deze gebatikte stoffen afkomstig

Jean-Honoré Fragonard

zijn uit Nederland (Helmond) en zijn ooit binnen het koloniale tijdperk bedoeld voor de Indonesische markt. Deze stoffen sloegen hier niet aan en uiteindelijk is het geprobeerd in Afrika, waar het een groot succes werd. Alleen al met deze humoristisch metaforische knipoog, een gebatikt stuk stof, laait Shonibare de discussie op wat nou eigenlijk authenticiteit is (wat bedoelen mensen met Afrikaans en Europees?) cultuur zou een kunstmatig construct zijn. Om dit vervolgens te vermengen met de aristocratie binnen de achttiende eeuw, brengt wederom meer stof ter discussie naar

boven. Het willen begrijpen van de aristocratie ten tijde van de achttiende (en negentiende eeuw) en de gevoelige feiten nogmaals aan de kaak stellen, zoals kolonialisatie (uitgmond in de globalisering van vandaag), klassen, rassen, de macht van de welgestelden en de slavernij.

Fragonard zou met zijn schilderij de schommel ook bepaalde feiten onder ogen willen brengen. Aan de ene kant zou Fragonard een spiegel willen voorhouden aan de aristocratie van de achttiende eeuw, daarnaast ook een esthetisch beeld neer willen zetten. Dat

wat een sprookjeswereld lijkt op doek, blijkt diepere en donkere betekenissen te hebben. Het lichtzinnige van de Rococo tegenover de zwaardere thema's die zich afspeelden binnen deze onrustige periode van Franse revoluties. En de zware tijden voor de Franse aristocratie tijdens deze periode en hun afnemende macht, daar deze macht het volk niet veel goeds heeft gebracht. Deze vorm van geniepige humor laat zien dat de werkelijkheid anders in elkaar steekt dan het op het eerste oog doet vermoeden. Ook hebben beide kunstenaars een erotisch lading binnen hun werk, dat

Yinka Shonibare

past bij het losbandige leven van de aristocratie. Ook een verwijzing naar de wat "gebrekkige" normen en waarden van die tijd maar ook vertaald door Shonibare, naar die van de huidige samenleving. Het roept vragen op over de huidige staat van de machtsrelaties in de wereld.

Net zoals in het schilderij van Fragonard, vliegt ook in de installatie van Shonibare het schoentje van de vrouw door de lucht, symbool voor het verliezen van de maagdelijkheid. Binnen het werk van Shonibare, alsmede binnen het werk van

Fragonard zou men dit kunnen zien als, wanneer er een deugd, onschuld of oorsprong verloren is gegaan, dit niet meer kan worden hersteld. Het maakt dan niet meer uit hoe frivol, trots we zijn of hoeveel compensatie er wordt beloofd, het is onomkeerbaar.

Beide kunstenaars blinken uit in kleurgebruik en een lichtvoetige behandeling van zwaarbeladen thema's. Beide kunstenaars zetten de toeschouwers allereerst op het verkeerde been met hun kleurrijke en op het eerste oog vrolijk en uitzinnige werk. Zowel Fragonard als Shonibare

behandelen deze (zwaar) beladen thema's binnen hun werk maar kiezen niet de kant van het directe shockeren, ze kiezen voor subtiele maar sterk visuele beelden waar de toeschouwer na enige analyse en nadenken de diepere betekenis uit kan halen.

"I hate conclusive things. I think once a piece is conclusive, it's dead. The mind should be allowed to travel and have fantasy and imagination. People's minds need to wander"
- Yinka Shonibare

Agnes Hendriks DBKV deeltijd 1

